

СТЕФАН ДЕЧАНСКИ КАО АНТИПОД ИЗГУБЉЕНОМ СИНУ² (Лк 15,11-32) – БИБЛИЈСКА АПОЛОГИЈА КРАЉА МИЛУТИНА У СПИСИМА ДАНИЛА ДРУГОГ

Данило Други користи новозаветну причу о изгубљеном сину (Лк 15,11-32) као библијску парадигму опису побуне Дечанског против краља Милутина. Његов метод коришћења библијског текста у овом случају превазилази једноставно цитирање тематски сличног новозаветног одељка, јер се писац свесно ангажује у стварању много комплексније интертекстуалне мреже односа између наравице о побуну Милутиновог сина и библијске приче о изгубљеном сину. Данило Други надограђује феноменолошку сличност две приче конструисањем суптилних антитеза како између Дечанског и изгубљеног сина, тако и између Милутина и оца из Лукине приче. Писац нема ропски однос према библијском тексту, нити га уводи у спис само као сакралну валидацију свог писања, већ му приступа слободно, у складу са својим апологетским потребама. Резултат овог свесног дијалога са тематски сродним библијским текстом јесте стварање антитетског односа између две приче, што има за последицу изузетно софистицирану апологију Милутинове немилосрдне реакције према Дечанском. Милутинова реакција према покајаном Дечанском је антипод реакцији оца из Лукине приче јер је и сама Милутинова прича антитетски постављена и наративно конструисана у односу на библијску причу о изгубљеном сину.

Кључне речи: Стефан Дечански, Милутин, Данило Други, изгубљени син, антипод, Библија, апологија, интертекстуалност

¹ darkovelja@yahoo.com

² Прича у Лк 15,11-32 најчешће се назива причом о блудном сину, несумњиво због Лк 15,13.30, где се тврди да је млађи син живео распусно и потрошио своје наследство са блудницама. Ипак, то није баш најсретнији и дефинитивно није најтачнији назив приче, јер је чињеница блудничења млађег сина само споредни детаљ приче, који има за циљ да нагласи младићеву безумност. Много је исправније причу у Лк 15,11-32 назвати причом о изгубљеном сину, и то из два разлога, једног унутрашњег и једног спољашњег. У самом тексту је чињеница синовљевог повратка срећан завршетак његове изгубљености. Што се спољашњег разлога тиче, прича у Лк 15,11-32 само је део шире целине Лк 15, која се састоји из трилинга прича о изгубљеном-нађеном, наиме из приче о изгубљеној овци (Лк 15,1-7), приче о изгубљеној драхми (Лк 15,8-10) и приче о изгубљеном сину (Лк 15,11-32).

Један од сталних мотива у *Даниловом зборнику* је опис унутардинастичких сукоба између очева и синова. Приказана су три таква случаја: побуна Драгутина против Уроша, побуна Дечанског против Милутина и побуна Душана против Дечанског. Иако је тематика све три приче идентична, аутори краљевских житија у *Даниловом зборнику* не тумаче морални аспект ових догађаја на исти начин. „У сукобу између Уроша и Драгутина не окривљује се Драгутин што се побунио против оца и збацио га с престола, стварни кривац је Урош што није одржао обећање сину да ће му још за живота дати део државе на управу. Исто тако, у сукобу Дечанског и Душана осуђује се први зато што је својим понашањем сина навео на побуну, а сам бунтовник, Душан, приказује се као готово невина жртва. Међутим, кад је реч о сукобу краљевића Стефана (Дечанског) и Милутина, сва кривица сваљује се на Стефана а поступак његовог оца, који је сина на превару домамио а затим га дао ослепити, оправдава се као mudar и богоугодан“ (ДЕРЕТИЋ 2007: 140). Очигледно је да код писаца постоји двоструки морални стандард у тумачењу наведених побуна синова против очеве власти јер је Стефан Дечански приказан као крив и у побуни против Милутина и у Душановој побуни против њега (МАРИНКОВИЋ 1991: 229). Пошто једино побуна Дечанског против Милутина одудара од опште шеме писаца *Даниловог Зборника*, по којој се синови оправдавају за насилно преузимање престола против очева-владара, овај чланак ће се усредсредити управо на опис побуне Дечанског против Милутина, дат из пера Данила Другог.

Побуна Стефана Дечанског против свог оца, краља Милутина (1282–1321), представља једну од најнеуралгичнијих тачака Милутинове владавине. Иако се не зна ни тачно време ни тачан повод устанка (ЋОРОВИЋ 2006: 176), сасвим је извесно да је Милутинов брак са Симонидом широм отворио врата надирању грчког утицаја на Милутинов двор (ОСТРОГОРСКИ 2012: 179). Пошто је поништен брак са Аном Тертеријевом, мајком Стефана Дечанскога, да би се озваничило савезништво Милутина са ромејским царем Андроником Палеологом (1282–1328), положај Дечанског је постао незавидан јер се изненада обрео као незаконит син. Устанак је букнуо у Зети, где је Дечански био очев намесник, а подршку је добио од незадовољног племства које није имало интерес да се води византинифилска политика. Побуњеничка војска није издржала притисак краљевих трупа, па Дечански „побеже на ону страну реке зване Бојане“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 125). Син се покајнички обратио оцу, али је Милутин немилосрдно наредио да се Дечански окује, пошаље у Скопље у тамницу и тамо ослепи и на тај начин трајно онеспособи у будућој борби за престо.

Ово је укратко историјски оквир догађаја које Данило Други описује у животопису краља Милутина. Данило Други је био средњове-

ковни писац и црквени јерарх који је несумњиво био изванредан познавалац Библије и светописамских текстова. „Читав је Данилов текст саздан од Библије, нарочито у панегиричким ставовима или тамо где се писац препушта усхићеном размишљању о судбини и провиђењу. На Даниловим текстовима би, чини ми се, и било најзахвалније проучавати структуралну улогу библијских присећања у једном житијном тексту“ (БОГДАНОВИЋ 1997: 223). Следствено томе, тематика политичког сукоба оца и сина, одметништво сина, његов повратак оцу и молба за опроштај представљају историјске догађаје који се Даниловом библијски истренираном уму намећу да буду приказани у светлу новозаветне приче о изгубљеном сину (Лк 15,11-32). То управо и чини архиепископ Данило када приказује повратак Дечанског своје оцу цитирајући Лк 15,21: „сагреших, оче, пред тобом“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 125). Према томе, како тематски тако и навођењем конкретного стиха новозаветне приче писац интертекстуално повезује опис епизоде о побуни Дечанског са наведеним библијским текстом, желећи на тај начин даукаже на духовну потку и светописамски интерпретативни контекст побуне Дечанског против оца.³ Ипак, интертекстуалним читањем Лк 15,11-32 и Даниловог описа побуне Дечанског против Милутина упада у очи неконгруентност завршетака два наведена текста. Док у новозаветном тексту отац прихвата покајаног сина натраг у свој дом и поврх тога му указује велику част (Лк 15,22-24)⁴, Милутинова реакција на синовљево покајање је крајње сурова и представља антипод благом оцу из новозаветне приче. Бележење овог изузетно непријатног догађаја из Милутиновог живота у Даниловом енкомпијуму захтева оправдање овог суровог поступка⁵, па Данило указује на старозаветне примере Божје казне према непослушним си-

³ Радмила Маринковић ову појаву означава као организациону функцију светописамског текста при састављању српског средњовековног текста: „Стога се сваки део јунаковог живота показује као илустрација одређене идеје изречене у Светом Писму... Епизода постаје интерпретација једне идеје, мисли из Светог Писма... Тако се наводима из Светог Писма одређује и проверава смисао и карактер онога што се излаже. Писац за исту појаву може употребити више цитата, што зависи од његове начитаности и стила писања, - ако сви ти цитати имају исти смисао, али је међу њима лако препознати онај који је носећи и који дозвољава да се око њега окупе и други наводи... Тако се Свето Писмо појављује као фактор организације текста“ (1997: 11).

⁴ Очева радост у новозаветној причи је толико велика и гозба коју организује у ту част тако обилна да старији син показује љубомору у односу на очев третман изгубљеног сина (Лк 15,25-30).

⁵ Занимљива је Кашанинова примедба да „Данило Други владалачке поступке ретко осуђује, а редовно објашњава“ (1990: 233). Сматрамо да се овде не ради само о објашњењу, већ да код Данила Другог постоји јака апологетска црта у презентацији Милутиновог ослепљења Дечанског.

новима (ПОДСКАЛСКИ 2010: 471; КАШАНИН 1990: 233). По угледу на софиолошку максиму у Пр 13,1 (LXX): „син хитар послушан оцу, а син непослушан биће на погибао (ἀπωλεία)“, Данило Други сагледава трагичну судбину Дечанског кроз призму старозаветног извештаја о Авесаломљавој буни против оца, цара Давида (2 Сам 15,1-18,18): „као што си чуо и о Авесалому, који је подигао руку на Давида оца свога, како му се догоди, као што је било и код нас у садашње време, као што чуате“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 126). Другим речима, за Данила Другог побуна Дечанског против краља Милутина представља реактуелизацију парадигматског Авесаломљевог греха.

Наведено светописамско оправдање Милутиновог поступка, које би без проблема могло да буде библијска апологија Милутинове освете, могло би да буде једина библијска паралела устанку Дечанског против оца. Али архиепископ Данило се у великој мери наслања на библијски текст да природно асоцира побуну Дечанског са новозаветном причом о изгубљеном сину, иако се завршеци ове две приче разликују до крајњих граница – и то на Милутинову штету – јер, као што је то већ напоменуто, Данилов Милутин представља антипод благом и опраштајућем оцу из Христове параболе. Данило Други стоји пред веома тешким и наизглед контрадикторним задатком: како да у енкомијум краљу Милутину, који је писан кроз призму новозаветне приче о опраштајућем оцу, инкорпорира краљеву суровост према покајаном сину? Задатак овог чланка ће бити управо покушај давања одговора на ово значајно питање, док ће методологија бити интертекстуално читање Даниловог описа побуне Дечанског против Милутина са новозаветном причом о изгубљеном сину.

А) Јеванђелиста Лука

Нећемо се упуштати у детаљну анализу Исусове параболе о изгубљеном сину, већ ћемо је сагледати у сврху упоређивања са намераваним Даниловим коришћењем истог мотива при опису побуне Дечанског. Зато ћемо се у нашем истраживању усредсредити пре свега на сличности и разлике у Даниловом коришћењу Лукиног мотива.

Новозаветна прича почиње описом човека који има два сина (Лк 15,11). После захтева млађег сина оцу да му да одређени део наследства, који отац беспоговорно испуњава⁶, млађи син одлази εἰς χῶραν μακρὰν.

⁶ Код Јевреја у Палестини су важили обичаји наследног права који су дозвољавали млађем сину да узме припадајући део наследства пре очеве смрти, пошто је првенцу припадао двоструки део наследства (уп. Пон Зак 21,17). Пошто је у наведеној причи отац имао два сина, онда би млађем по наследном праву припала једна трећина очеве имовине. После преузимања свог дела наследства млађи син је губио свако право на остатак очеве имовине, који је у целини, после очеве смрти, припадао старијем брату. Из ове перспективе је разумљива реакција млађег сина, који се потиштен враћа очевом

Јеванђелиста нам не казује која је то земља, мада из информација које стичемо из приче очито је да је реч о територији ван Палестине у којој је гајење свиња било нормално занимање (Лк 15,15-16). У сваком случају, то би могла да буде било која незнабожачка земља. Поента ове информације није у идентификацији те земље, већ у назначењу бедног стања млађег сина у које је запао, када он, син богатог јеврејског домаћина, мора да се бави код Јевреја омрзнутим чувањем свиња. Синовлев одлазак у далеку земљу симболички трансформише његово унутрашње и емоционално отуђење од оца у просторну удаљеност од родитеља (ЕДВАРДС 2015: 439).

У туђини је младић потрошио своје наследство живећи ὀσώτως. Овај прилог може да означава сваку врсту неморалног и распусног живота, али се у Лукиној параболу односи на распусан живот младића у друштву проститутки (Лк 15,30).⁷ Такво понашање је срамотно, поготово за неког ко потиче из добростојеће породице. На крају, када остаје без средстава за живот, одлучује да почне да ради и зарађује за живот, али једини посао који налази – чувар свиња – недостојан је његовог порекла и некадашњег друштвеног положаја. Управо је то био разлог његовог моралног преображаја који га нагони да се врати на очево имање (Лк 15,17-18), дубоко свестан да тамо нема више имовину и да би могао да ради као обичан најамни радник за свог оца.

Из ове перспективе млађи брат из Лукине параболу је класичан пример антихероја. Враћа се оцу из туђине јадан, без игде ичега, и пре свега без поноса да је успео у животу (КРСТИЋ 2013: 300). Једино што је успео било је да потроши наследство на проститутке и чак и када је радио – без обзира на то што се радило о презреном послу – ни ту ништа није могао да заради и скоро је умро од глади. Ипак, уверен је у очеву благост и да ће га отац примити натраг, макар и као једног од најамних радника.

Очева реакција на повратак изгубљеног сина је крајње позитивна. Он не само да му је опростио младалачку непромишљеност и траћење породичне имовине, већ га поставља за управника целог имања. Наиме, као што сазнајемо из Лк 15,22 отац изгубљеном сину даје свечану одећу и прстен (δακτύλιον), што је био чин давања (политичке) власти наслед-

дому и тражи од оца да га бар унајми као једног од плаћених радника, јер је свестан да више нема никаквог законског права на очеву имовину (ФИЦМАЈЕР 1985: 1087; ДЕРЕТ 1967–1968: 56–74).

⁷ Да је ово запажање старијег брата о начину живота млађег на месту види се и по коришћењу ретког придева ὀσώτος у сцени из Пр 7,10-11, где се описује управо један неискусан и поводљив младић како га заводи проститутка, која је описана као ἄσωτος. Није невероватно да је Јеванђелиста Лука у драмској композицији параболу имао на уму управо сцену из Пр 7.

нику.⁸ Уз обавезну гозбу следи и очева констатација како је син био изгубљен и нађе се (Лк 15,24.32), тј. врати се оцу.

Б) Данило Други о Дечанском као изгубљеном сину

Данило Други описује епизоду о побуни Дечанског као последње у низу искушења које је Милутин прошао у напорима да утврди своју власт. Ипак, он суптилно прави разлику између побуне Дечанског и претходних покушаја да се Милутинова власт доведе у питање (Шишман и Ногај). Не ради се само о томе да је побуна Дечанског тежи ударац за Милутина јер долази из породичне средине, од рођеног сина. Пре саме побуне Дечанског, а након победе над Шишманом и Ногајем, писац нам даје информацију од суштинског значаја: „После овог скончања свију зломислених непријатеља овога благодастивога краља Уроша, *пошто је Бог непоколебиво утврдио његов престо...*“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 124). Другим речима, за Данила Другог побуна Дечанског долази пошто је Бог непоколебиво легитимисао Милутинову владавину, тако да чин синовљеве побуне у том тренутку представља немогућу мисију и унапред је осуђен на пропаст. У дубоко теолошкој и библијској перспективи архиепископа Данила Другог, побуна Дечанског је безуман акт безумног сина. Иако писац то не наводи експлицитно, сам почетак описа побуне Дечанског је смештен у класичан софиолошки библијски контекст приче о безумном и непослушном сину (уп. Пр 10,1; 13,1). Као што каже премудри Соломон, „безуман је син мука оцу своме“ (Пр 19,13).

За разлику од безумног сина, Милутин се понаша као мудар и брижан отац: „овај христољубиви хтеде оженити вазљубљенога сина свога званог Стефана, као отац који ваистину љуби децу“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 124). Милутин жени Дечанског бугарском принцезом „и одели му достојан део своје државе, зетску земљу са свима њезиним градовима... Одликова га сваком чашћу царског достојанства, давши све што му је на потребу од малога до великога, и отпусти га у такву државу, коју му је сам оделио“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 124). Интертекстуално читање Даниловог текста са новозаветном причом о изгубљеном сину указује на Милутинову супериорност у односу на оца из новозаветне параболе. Отац из Лк 15,11-32, поред суживота са својим синовима и мукотрпног вођења домаћинства, не показује никакву другу бригу за своје синове, што се најбоље види у горкој притужби старијег сина оцу (Лк 15,29). Осим мукотрпног рада, отац из Лк 15,11-32 уопште не саветује синове да се жене, иако су доспели у доба за

⁸ Лепа библијска паралела давању прстена као чину предавања политичке власти се налази у 1 Мак 6,15, где умирући владар Антиох IV Епифан предаје свечано владарско одело и прстен (δακτύλιον) свом пријатељу Филипу, постављајући га тим чином владаром над целим својим царством (1 Мак 6,14: „ἐπίτασσε τῆς βασιλείας αὐτοῦ“).

женидбу.⁹ Према томе, Јеванђелиста Лука нам софистицирано сугерише да отац из Лк 15,11-32 није баш најбољи отац, јер се не стара о женидби синова као о изузетно значајној дужности сваког родитеља.

За разлику од не баш брижног оца из Лк 15,11-32, Данило Други описује Милутина као оца који воли свог сина и који га је „васпитао у доброј вери и чистоти, у љубави и целомудрену смислу“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 124). Милутин се као брижан отац стара и о његовој женидби, и то не било којом женом већ угледном принцезом. И овде је могуће назрети софиолошки оквир Данилове нарације, јер је очева брига за правовремену и добру женидбу свог сина једна од основних поставки софиолошке педагогије. У ту сврху софиолошка књига Прича Соломонових обилује упозорењима брижног оца сину да не иде за туђом (удатом) женом (Пр 5,3-5.8-10; 6,24-35; 7,5-23; уп. Пр 4,11). Ова поука је упућена неискусном сину да не губи своју снагу и богатство на јурење туђих жена и на распусан живот, већ да нађе своју жену, тј. да се ожени и да „пије воду из свог студенца“ (Пр 5,15). Архиепископ Данило не приказује Милутина као брижног оца свом сину само по томе што га жени принцезом, већ и што му даје део своје државе на управу, и то знамениту зетску област, у коју га шаље као владара. У обе приче син одлази од оца, али се ту и завршава сличност међу њима, јер сходно Даниловом опису Милутин је много бољи отац од оног из Лукине приче. Наиме, син у Лк 15,11-32 одлази од оца самоиницијативно, добијајући од њега мањи део наследства и завршава у туђој и далекој земљи без средстава жа живот. У поређењу са оцем из Лукине приче, Данило Други до крајњих граница наглашава Милутинову супериорност као оца. Од Милутина, а не од Дечанског, потиче иницијатива да син оде од оца, али не у туђу земљу и далеко од оца, као што је случај у Лукиној причи, већ у један део очевог (Милутиновог) царства. За разлику од изгубљеног сина у Лк 15,11-32 који борави у презреној земљи где се становништво бави свињарством,¹⁰ краљ Милутин шаље Дечанског у богату зетску област дајући му при томе издашно све што му је потребно да управља њоме. За разлику од оца из Лукине приче, који сину даје само оно што му по закону припада (Лк 15,12), Милутин је много издашнији према свом сину. Укратко, Милутин је много бољи отац према Дечанском него што је то лик оца из Лк 15,11-32 према свом сину; сходно томе, и положај Дечанског је много бољи од положаја изгубљеног сина из Лукине приче. Дечански се налази у својој земљи у изобиљу и

⁹ Јеванђелиста Лука то не каже експлицитно, али се на основу сексуалних активности млађег сина у туђој земљи (Лк 15,13.30) то може закључити. Тим пре је старији син био у добу за женидбу.

¹⁰ Иако изгубљени син потиче из јеврејске породице, завршава као чувар свиња (и то туђих). Пошто је за Јевреје свиња нечиста животиња, овај податак одсликава крајњи степен деградације јеврејског младића (ФИЦМАЈЕР 1985: 1088).

као ожењени господар, док је изгубљени син све супротно од тога – странац у туђој земљи, у друштву проститутки и на крају свињарев слуга. Данило Други успева веома вешто да направи суптилан, али не мање ефектан интертекстуални контраст између изгубљеног сина и Дечанског. За сада Данилов читалац доживљава Дечанског као позитивни антипод безумном и изгубљеном сину из Лукине перикопе. Дечански је приказан као мудри син мудрог оца, чије савете беспоговорно слуша.

Баш у овом тренутку када је Данило Други успоставио антитетско поређење изгубљеног сина из Лукине приче и Дечанског, долази преломни моменат обе приче, наиме иницијатива сина, далеко од оца, да се врати родитељу. Крајња немаштина тера изгубљеног сина из Лукине приче да се призове памети, тј. да дође себи (Лк 15,17: εἰςἑαυτὸνδὲἔλθῶν) схвативши како је погрешно и неинтелигентно поступио. За разлику од њега, Дечански је такође приказан како иде у сусрет оцу, али са војском да од оца преузме престо! Док изгубљени син из Лукине приче показује иницијативу да се сусретне са оцем и да изглади односе са њим, Дечански се сусреће са оцем на бојном пољу, из најсебичнијег и најбезумнијег могућег разлога. Поред тога, Данило Други описује како одлука за оружани устанак против Милутина није дело Дечанског, већ властеле у његовом окружењу, „који зломислени побеђени ђаволском вештином, саставише *своје* лукаве намере, и улучивши време, приступише ка овоме благочастивоме и вазљубљеноме сину благочастивога краља Уроша, и преватише га ласкавим речима од љубави свога родитеља...И говорећи му дуго такве варљиве речи, окончаше *своју* вољу. И од тада одврати срце *своје* на лукаве речи, и не хтеде послушати речи *својега* родитеља, који га је васпитао у доброј вери и чистоти...И поче се узносити *својом* мишљу, да му узме престо његов“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 124). Дечански је приказан као лакомислени син, коме лоше друштво око њега намеће своју вољу и идеју о побуни и то на крају постаје воља и мисао самог Дечанског. Овде се назире извештан апологетски тон код Данила Другог у вези са Дечанским, јер јасно наглашава да идеја о побуни није потекла од Дечанског, али ипак преовладава утисак о Милутиновом сину као наивном и лако поводљивом за лошим друштвом и лошим саветима. Када прихвата савет властеле као своју мисао, Дечански се понаша као да није свој, тј. као да је сишао са ума. Данило Други овде поново прави суптилан контраст између Дечанског и изгубљеног сина из Лукине приче и по томе што је последњи, иако такође у лошем друштву свињара, ипак дошао себи и вратио се оцу да изглади односе са њим, док је Дечански подлегао утицају лошег друштва и кренуо у побуну против родитеља.

У наставку описа побуне Дечанског, Данило Други не прави само интертекстуални контраст између синова, већ и између очева. Док је отац

из Лукине приче крајње пасиван према изгубљеном сину и не упућује му никакав савет да не одлази од њега, нити га позива да се врати из туђе земље, Данило Други описује Милутина како кротко позива заблуделог сина да се призове памети и да се окане оружане побуне против њега: „видевши...такво дело свога сина, поче га саветовати кротким и слатким речима, да дође ка њему“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 125). У наставку, писац даје емотиван апел брижног оца непромишљеном сину: „Чедо моје мило и срдечно, зовем те, и не одзиваш ми се. У жалости мојој изгледа ми да си близу мене, но пружам руку, и не налазим те. Многе сузе чине ми слепоћу...Зар то беше чедо моје, чему се не надах од тебе? Но, дођи, драги сине мој, да се утешим старост моја“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 125). Дечански је приказан како на овај очев позив креће да сусретне оца са војском, тј у непријатељском расположењу.

Следи сусрет оца и сина у обе приче, кроз кога Данило Други наставља да слика контраст између Дечанског и покајаног сина из Лукине приче, наравно на штету Милутиновог сина. У Лк 15,20 отац журно излази да сретне сина, грли га и љуби, тако да син завршава у загрљају оца. Насупрот томе, реакција Дечанског на долазак Милутинов је крајње разочаравајућа: „А он видевши долазак свога родитеља, побеже на ону страну реке Бојане“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 125). Дечански не само да не пада оцу у загрљај, већ и бежи од њега, и то преко реке, постављајући на тај начин не само психолошку, већ и физичку баријеру између себе и Милутина. Због тога, Милутин је принуђен да га поново зове да му се врати, што је на крају Дечански и послушао, покајно се вративши оцу цитирајући речи из Лк 15,21. Милутинова реакција на синовљево покајање је идентична реакцији оца из Лк 15,20, наиме љубљење покајаног сина: „И овај благочестиви узевши га љубазно целова га“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 125).

Међутим, Данило Други нам презентује још један обрт у причи о односу Милутина и Дечанског и то кључни у поређењу две приче. За разлику од оца из Лукине приче, који недвосмислено прима сина натраг, Милутин, још док је љубио свог сина, „мислећи у свом срцу говораше: Ево видим како сам дошао у дубоку старост и видим унапред да ме и после очекују многе скрби и жалости од овога мога сина, ако га оставим слободна“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 125). Милутин је приказан у софиолошком маниру као мудрац који унапред може да предвиди будућност. Мудри Милутин тумачи проблематично понашање свог сина као предзнак будућих политичких проблема. Због тога се одлучује на драстичну педагошку меру: „И тако у тај час заповеди да ухвативши свежу његова сина и да ужега железна положи на његово тело, и одведоше га у славни град Скопље. И пошто је седео у том граду, посла овај благочестиви краљ...и ухвативши ослепише га“ (ДАНИЛО ДРУГИ 1988: 125).

Овде се поставља најтежи проблем за Данила Другог: како библијском аргументацијом оправдати изузетно сурову Милутинову одлуку да ослепи сина? Сматрамо да се одговор на ово питање налази у наративној конструкцији описа побуне Дечанског против Милутина, која је интертекстуално повезана са новозаветном причом о изгубљеном сину. Као што смо видели претходно у чланку, Данило Други намерно приказује комплексну мрежу антитеза у интертекстуалном читању две приче: не само да је Дечански приказан као негативни антипод изгубљеном сину из Лукине приче, већ је и Милутин приказан као позитивни антипод оца из исте новозаветне приче. На тај начин целокупан Данилов опис побуне Дечанског представља антитезу новозаветној причи о изгубљеном сину и – ако нам се допусти да користимо савременију аналогију – својеврстан негатив наведене библијске приче. Из ове херменеутичке перспективе постаје разумљива Милутинова реакција на повратак сина: ако је целокупна прича о побуни Дечанског приказана као антитеза новозаветне приче о изгубљеном сину, онда је потпуно логично да Милутин реагује на повратак „изгубљеног“ Дечанског супротно оцу из Лукине приче. Данило Други наративно гради опис побуне Дечанског против Милутина као антитезу новозаветној причи о изгубљеном сину (Лк 15,11-32) да би пружио библијску апологију Милутиновог суровог потеза. Ако искрено покајаном сину, који је дошао себи и постао мудар, у новозаветној причи одговара брижан и опраштајући отац, онда је једина могућа реакција Милутина на непослушан и безуман потез свог некада мудрог и послушног сина, који се није дозвоао памети ни после бројних очевих позива, управо пропаст и погибел, како каже Данило Други цитирајући Премудрост Божју из Пр 1,24-26.

В) Закључак

Данило Други користи новозаветну причу о изгубљеном сину (Лк 15,11-32) као библијску паралелу опису побуне Дечанског против краља Милутина. Његов метод коришћења библијског текста у овом случају превазилази једноставно цитирање тематски сличног новозаветног одељка, јер се писац свесно ангажује у стварању много комплексније интертекстуалне мреже односа између нарације о побуни Милутиновог сина и библијске приче о изгубљеном сину. Данило Други надограђује феноменолошку сличност две приче конструисањем суптилних антитеза како између Дечанског и изгубљеног сина, тако и између Милутина и оца из Лукине приче. Писац нема ропски однос према библијском тексту, нити га уводи у спис само као сакралну валидацију свог писања, већ му приступа слободно, у складу са својим апологетским потребама. Резултат овог свесног дијалога са тематски сродним библијским текстом јесте

стварање антитетског односа између две приче, што има за последицу изузетно софистицирану апологију Милутинове немилосрдне реакције према Дечанском. Милутинова реакција према покајаном Дечанском је антипод реакцији оца из Лукине приче јер је целокупна прича о Милутиновом односу према сину антитетски постављена и наративно конструирана у односу на библијску причу о изгубљеном сину.

Цитирана литература

- БОГДАНОВИЋ 1997: Богдановић, Димитрије. „Нове тежње у српској књижевности првих деценија XIV века“, у Богдановић, Димитрије. *Студије из српске средњовековне књижевности*. Београд: Српска књижевна задруга, 1997.
- ДЕРЕТИЋ 2007: Деретић, Јован. *Историја српске књижевности*. Београд: Sezam Book, 2007.
- ДЕРЕТ 1967–1968: Derrett, J. D. M. “Law in the New Testament: The Parable of the Prodigal Son”, *New Testament Studies* 14 (1967–1968), стр. 56–74.
- ЕДВАРДС 2015: Edwards, J. R. *The Gospel according to Luke*. Grand Rapids, Michigan- Nottingham, England: Eerdmans-Apollos, 2015.
- ФИЦМАЈЕР 1985: Fitzmyer, J. A. *The Gospel according to Luke (X–XXIV)*. The Anchor Bible 28a. New York: Doubleday, 1985.
- КАШАНИН 1975: Кашанин, Милан. *Српска књижевност у средњем веку*. Београд: Просвета, 1975.
- КРСТИЋ 2013: Крстић, Дарко. „Мотив повратка брата из туђине код Алкеја и код јеванђелисте Луке“. *Црквене студије* 10 (2013): стр. 297–303.
- МАРИНКОВИЋ 1991: Маринковић, Радмила. „Како проучавати Данилов *Зборник*“, у Ђурић, Војислав (ур.), *Архиепископ Данило Други и његово доба (Међународни научни скуп поводом 650 година од смрти)*, Београд 1991, стр. 225–231.
- МАРИНКОВИЋ 1997: Маринковић, Радмила. „Улога Светог Писма у организовању српског средњовековног текста“, у *Српска књижевност и Свето Писмо (научни састанак слависта у Вукове дане)*. Београд: Међународни Славистички Центар, 1997, стр. 5–12.
- ОСТРОГОРСКИ 2012: Ostrogorsky, Georg. *Ιστορία του βυζαντινού κράτους Γ’*. Αθήνα: Πατάκη, 2012.
- ПОДСКАЛСКИ 2010: Подскалски, Герхард. *Средњовековна теолошка књижевност у Бугарској и Србији (865–1459)*. Београд: Православни богословски факултет – Институт за теолошка истраживања, 2010.
- ЋОРОВИЋ 2006: Ћоровић, Владимир. *Историја Срба*. Ниш: Imprime, 2006.

Извори

Novum Testamentum Graece. 27th edition. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1993.

БИБЛИЈА – Свето Писмо Старог и Новог Завета. Ваљево: Глас Цркве, 2007.

ДАНИЛО ДРУГИ 1988: Данило Други, *Животи краљева и архиепископа српских. Службе*. Мак Данијел, Гордон (прир.). Београд: Просвета-Српска књижевна задруга, 1988.

Darko J. Krstić

STEPHAN OF DECANI AS THE ANTIPODE OF THE PRODIGAL SON (LK 15,11-32) – THE BIBLICAL APOLOGY OF THE SERBIAN KING MILUTIN IN THE WRITINGS OF DANILO THE SECOND

The Serbian Archbishop Danilo II uses the Lucan story of the Prodigal Son (Lk 15,11-32) as a biblical parallel to his description of the rebellion of Stefan Decanski against his father, Serbian king Milutin. The author's reception of the biblical text is much more complex than a simple quotation of the aforementioned New Testament parable. Danilo II, in his depiction of the rebellion, creates a sophisticated and thorough intertextual contrast between two stories and, what is even more important, between the main characters of the stories. The author's purpose of establishing this intended contrast between two phenomenologically similar stories is to provide an apology for Milutin's unusually severe punishment of his rebellious son – the blinding of Decanski. Milutin's reaction to his prodigal son is contrary to the loving reaction of the father in the Lucan story toward his son because the story of Milutin's relationship to his son is an antithetical narrative to the Lucan story of the prodigal son.

Key words: Stephan of Decani, king Milutin, Danilo the Second, the Prodigal Son. antipode, Bible, apology, intertextuality